

Bu gün Xocalı azaddır. 2023-cü ilin sentyabr ayında Azərbaycan silahlı qüvvələrinin Xankəndidə birgündürk antiterror əməliyyatı nəticəsində 31 il sonra Xocalı da öz azadlığına qovuşdu. Həmin lokal xarakterli tədbir ilə 2020-ci ildə əldə etdiyimiz Zəfər üzərinə yeni bir Zəfər gəldi və ümumilikdə işgal altında olan ərazilərimizin düşməndən xilası başa çatdı. Bununla da Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü, konstitusiya quruluşunu bərpə etdi.

Artıq iki ildir ki, Xocalı faciəsinə onun azadlığı şəraitində anırıq. Hər zaman anmalıyıq da. Çünkü illər, əsrlər sonra belə düşmən erməninin Xocalıda töretdiyi soyqırımı əsla unudulmayacaq. Eləcə də Xocalının düşməndən azad edildiyi gün tariximizin şanlı səhifəsini təşkil etdiyi üçün hər zaman qururla anılacaq.

Faciəyə gedən yol

Xocalı faciəsinə aparan yol hələ XX əsrin əvvəllərindən başlamışdı. Bu yaşayış məntəqəsinin azərbaycanlı əhalisi bir əsrə 3 dəfə qırğınlara məruz qalmışdı. Xocalı birinci dəfə 1905-ci ildə, sonra isə 1918-ci ildə yandırılmış, 1992-ci ildə isə Xocalıda daha qanlı, daha dəhşətli faciə töredilmişdir. Xocalının işğalı düşmənin əvvəlcədən hazırladığı plan üzrə baş tutmuşdu. Bele ki, şəhər hələ 1991-ci ilin oktyabr ayından blokadaya alınmışdı. 1991-ci ilin oktyabrında Tuğ və Səlakətin kəndləri işğal olunanından sonra Xocavənd də ermənilərin nəzareti altına keçmişdi. 1992-ci ilin yanvarında ermənilər Xocalı ətrafindəki Axullu, fevral ayında isə Malibeyli və Quşçular kəndlərini işğal etmişdi. Həmin kəndlərin işğalından bir neçə gün sonra ən iri yaşayış məskənlərindən olan Qaradağlı 366-ci motoatıcı alayı, eləcə də müxtəlif xarici ölkələrdən getirilmiş muzdlu döyüşüllerin hesabına ermənilərin elinə keçmişdi. Xocalı əhatə edən Daşbulaq, Mehdiyənd, Balıca, Həsənabad, Pirəməki, Noraguh və Mirzəcan kəndlərində xeyli qüvvə toplamışdı. Avtomat və pulemyotlarla silahlanmış yüzlərlə erməni yaraqlısının toplandığı bu kəndlərde

lar qonşuluqdan kənar olmuşlar bunu işgal etdikləri bütün rayonlarda da kor gözləri ilə gördülər. Minlərlə şəhid verdik, lakin bir adımlı geri çəkilmedik. Sərhədlerimizdəki qüvvələrimiz də, son nəfəsimiz də tam tükənəndən sonra düşmən torpaqlarımızı işgal edə bildi.

Xocalı sakinləri gecə yuxudan pəncərelərinə odlu silahlardan açılan atəşlərin rənginə və səsində oyandılar. İnsanlara əyinlərinə palṭar geyinməyə macal vermedə düşmən. Güllələnən güllələndi, qalan camaat isə məşələrə, dağlara üz tutdu. Qışın soyuqlu-sazaqlı, faciə, dəhşətlə dolu bir gecəsində yaşanaçaqları görmək, şahidi olmaq üçün evlərdən çıxıdlar...

**Gecənin qaranlığı
qədər dəhşətli**

XOCALI.

qısası döyüş meydanında alınan yurd yerimiz!

Prezident İlham Əliyev: Xocalıda bayraqı qaldıranda fikirləşirdim, bax, bu gün biz tam əminliklə deyə bilərik ki, Xocalı qurbanlarının qanı yerdə qalmadı. Xocalıda bayraqın qaldırılması daha da həyəcanlı idi, onu açıq deyə bilərəm

O gecə Xocalıda ermənilər tərəfindən 63-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i qoca və qarı olmaqla, 613 Xocalı sakinini qətlə yetirildi. 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq her iki valideynini, 130 uşaq valideynlərindən birini itirdi. Düşmən gülləsindən 76-sı uşaq olmaqla, 487 nəfər yaralandı. 1275 nəfər əsir götürüldü ki, onların 150 nəferinin, o cümlədən 68 qadın və 26 uşağına taleyi bu günədək məlum deyil.

613... Bir gecənin soyqırımına məruz qalan 613 insan. Yataqlarında ölümünü gözləyən Xocalı sakinləri. Saatlar sonra nə baş verəcəyindən xəbərsiz insanlar...

O gecənin qaranlığı qədər dəhşətli anları yaşadı xocalılılar. 25 fevraldan 26 fevrala keçən gecə Xocalı şəhəri kimi, onun dinc əhalisi də məhv edildi. Həm xocalılılar, həm də Xocalı şəhid oldu və şəhərlə onun sakinləri bir-birilərinin ölümüne, məhvini şahid olular.

613 nəfər o gecənin qurbanı oldu. Kim

çox sayıda raket qurğuları və zirehli texnikalar vardı. Fevralın ortalarından Xocalı erməni silahlıları tərəfindən mühəsirəyə alınmışdır və hər gün ağır texnikadan atəşə tutulurdu. İşğal planı 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə təşkil olunmuş, Ermənistən silahlı qüvvələrinin bölmələri ilə yanaşı, sovet ordusunun 366-ci motoatıcı alayı da 7 min nəfərin yaşadığı Xocalı şəhərinə basqın etmiş, günahsız insanları, dinc sakinləri xüsusi amansızlıqla qətlə yetirmişlər.

Növbə Xocalının idi...

O gecə Xocalı sakinləri olacaqlardan xəbərsiz şəkildə evlərində, yataqlarında idi. Onlar üçün plan hazırlanmışdır. Barədə heç bir məlumatları yox idi. Bildikləri sadəcə bu idi ki, ermənilər 1988-ci ildən yene sərhədyanı rayonlarımıza basqın edir, döyuşlər olur, ara

bir qədər sakitləşdirilir, sonra yenə eynilə davam edirdi. Düz dörd idi ki, sərhəd rayonlarının sakinləri kimi, xocalılar da səksəkə içinde idi. Lakin o gecəki faciə kimin ağlına gəle bilərdi?..

Bir neçə gün əvvəl Xocavənd rayonu işğal edilmişdi. Xocalılar bunu bilirdilər, belə bir təhlükənin onları da gözləyəcəyini təxmin edirdilər. Lakin bunun gecənin yarısında, şirin yuxuda ikən olacağını əsla düşünməmişdilər.

O gecəyədək, bəli, planlar artıq hazır idi. Ölkəmizə rəhbərlik edənlər Xocavənddən tutmuş Xocalı, Şuşa, Laçın, Kəlbəcər, Ağdərə, Ağdam, Cəbrayıł, Qubadlı, Zəngilanadək hamisinin bir-birinin ardınca işğalına hökm vermİŞDİLƏR. Bunun üçün sovet imperiyasının başında dayananlarla əlbir olmuş, vəzife kürsüslərini möhkəmletmək xətrinə Qarabağın ermənilərə hədiyyə olunmasına imza atmışdilar.

Bu səbəbdən də heç kim başına gələcək oyunlardan xəbərdar ola bilməzdi. Hələ aradan xeyli vaxt keçməli idi ki, ordumuzun zabit və əsgərləri, yurd yerlərinə ov silahı, bel, şana, dirmiqla müdafiəyə qalxan oğullarımız kömək üçün dövləte müraciət etsin və heç bir cavab almayıandan xeyli sonra anlaşınlar ki, bəli, torpaqlar planlı şəkildə satılıbmış.

O gecə növbə Xocalının idi. Xocavəndən sonra Xocalı işğal olunmalı idi. Xocalı-

nın günahsız, dinc sakinləri isə dəhşətli, faciəvi şəkildə qətlə yetirilməli idi ki, bütün ölkəni erməni xofu bassın və işğal üçün növbədə dayanan rayonların sakinlərinə görkələr. Onlar Xocalı sakinlərinin başına gətirilənləri yaşamadan yurdlarını, ev-əşyklərini asanlıqla tərk etsinlər. Bəli, məsələ bu idi. Lakin erməni qonşusuna hələ də bələd deyildi ki, azərbaycanlılar torpaq üçün son damla qanlarına kimi vuruşmadan ölməzler. Sonra-

ağlına gətirə bilərdi ki, bir gecədə bu qədər adam həyatla vidalaşacaq. Əsla düşünüləsi bir hal deyil. Lakin oldu, yaşandı və 613 Xocalı sakinini o qaranlıq gecənin dəhşəti ilə üzüze qaldı. Qonşu qonşunun, qohum qohumun, ata balanın, uşaq ananın, atanın gözü qarşısında şəhid oldu. Dünyada oxşarı olmayan bir fəlakəti yaşadı Xocalı və xocalılılar.

Ardı Səh. 12

Əvvəli Səh. 11

Düşmən o gecə insanlıqdan əl götürdü. İnsanlığa qarşı bütün rezaletləri sərgilədi. Bir sözə, əsl xisətini ortaya qoydu. Bir-birinin ardıcılı törediyi hadisələrin her biri ayri-ayrılıqla əsl erməni obrazını nümayiş etdirdi. Əvvəlcə sakinlərin evlərindən çıxarılması, öldürülməsi, sonra onların evlərinin talanması, daha sonra evlərə və şəhərə od vurulub yandırılması, qaçan insanların yaxalanması, onların gülləlməsi, öldürülən insanların əl-ayağının kəsilməsi, gözünün çıxarılması, dərisinin soyulması kimi hərəkətlərin hər biri erməni vəhşiliyindən söhbət açdı o gecə, onların əsl üzünü tanıtdırdı. Daim gözü Azərbaycanın torpaqlarında, sərvətində olan bu qəbilənin nəyə qadir olduğunu danişdi. Yəni bu vəhşi qəbilədən bundan başqa nə isə gözləmek də düzgün olmazdı. Çünkü onlar qəbilədirler. Xalq, millet formasında nə vaxt yaşamışlar ki, onlardan başqa nə isə gözləyerdik.

Bələliklə, o qaranlıq gecə və açılan boz səhər Xocalı adlı şəhərin qətlamına şahid oldu. Soydaşlarımız öz yurdlarında öldürdü, qalanlar isə məcburi köçküne çevrildi, əsir götürüldü...

Məqsəd azərbaycanlılara məxsus mədəniyyəti yer üzündən silmək idi

Xocalı mühüm geostrateji mövqeyi ilə seçilir. Burada hava limanı da yerləşirdi. Ermenilərin diqqətini Xocalıya yönəltməsinin əsas səbəbi də bu şəhərin işgal edilməsi ilə Qarabağa nəzarətin tam ələ keçirilməsi, eyni zamanda hava limanı vasitəsilə Ermənistana daha rahat əlaqə yaradılmasına nail olmaq idi. Strateji mövqeyi ilə yanaşı, Xocalı həm də ölkəmizin zengin tarixə malik ərazilərindən biridir. Bu ərazinin tarixində Azərbaycanın Son Tunc və Erkən Dəmir dövrləri mədəniyyətinə aid kurqanlar özü-nəməxsus yer tutur. Xüsusi tunc silahları və başlıca olaraq boz rəngli keramika m-

Xocalını yaşıdan dahi

Təəssüflər olsun ki, Xocalı soyqırımından sonra həmin dövrde Azərbaycana rəhbərlik edənlər bu faciəye biganə münasibet göstərmiş, xalqımıza qarşı töredilən cinayəti ört-basdır etməyə çalışmışlar. Yalnız həmin dövrde Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri vəzifəsində işləyən Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev ilk dəfə Naxçıvanda Xocalı soyqırımı haqqında xüsusi bəyanat vermiş, faciəni töredənləri və səbəkəkarların məsuliyyətə cəlb olunmasını tələb etmişdir.

Ulu Öndərin 1993-cü ildə Azərbaycanda yenidən siyasi hakimiyətə qayıdırından sonra isə Xocalı faciəsinə hüquqi-siyasi qiyamət verilmişdir. Bu soyqırımı haqqında həqiqətlərin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması üçün təsirli tədbirlər görülmüşdür. 1994-cü ilin fevralında Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalıda baş vermiş hadisələri geniş təhlil edərək "Xocalı Soyqırımı Günü haqqında" Qərar qəbul etmiş, BMT-ye, dünya dövlətlərinə bu qətlamın gerçek mahiyyətini açıqlayaraq dünya ictimaiyyətini erməni terrorizmə qarşı qəti tədbirlər görməyə çağırmışdır. Qəbul edilmiş qərara əsasən bəşər tarixinin qanlı sehifələrindən olan Xocalı hadisələri ilə əlaqədar hər il fevralın 26-sı "Xocalı Soyqırımı

dinc əhalini öldürərək onları geride qoyublar".

Araşdırma zamanı müəyyən olunmuşdur ki, Xocalıda istifadəsi qadağan olunmuş mərmilərdən və kimyəvi silahlardan istifadə edilmişdir. Bu məlumat Rusiyanın "Memorial" hüquq-müdafiə mərkəzinin açıqlamasında da öz əksini tapmışdır. Bütün bu faktlar Ermənistən Cenevre Konvensiyasının protokollarını pozaraq dinc sakinlərə qarşı soyqırımı həyata keçirdiyini təsdiqləyir.

Günü" elan olunmuşdur. Görkəmlə dövlət xadimi Heydər Əliyevin "Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə sükut dəqiqəsi elan edilməsi haqqında" 1997-ci il fevralın 25-də imzaladığı Sərəncamla hər il fevral ayının 26-sı saat 17:00-da ölkəmizdə Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olunur.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev demişdir: "İnanıram ki, bu gün xalqımız müstəqil Azərbaycan dövlətində daha da metinləşib və dövlətimizin müstəqilliyini qoruyub saxlamaq, işğal olunmuş torpaqlarımızın azad edilməsi uğrunda yenilməz mübarizə aparmaq əzmindədir. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, Azərbaycan dövləti xalqımızın bu müqəddəs amallarının gerçikləşməsi yolunda varlığını sərf edəcək, soydaşlarımıza qarşı töredilən qanlı cinayətlərin, o cümlədən Xocalı faciəsinin bütün günahkarlarının lazıminca cəzalandırılması üçün bütün tədbirləri görücəkdir".

Biz Xocalı soyqırımı qurbanlarının qisasını döyüş meydanında alıñan yurd yerimiz!

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin "Xocalı soyqırımının otuzuncu ildönümü haqqında" 2022-ci il 28

yanvar tarixli Sərəncamında qeyd olunur: "Xocalı qətlamı Ermənistən uzun illərdən bəri Azərbaycana qarşı həyata keçirdiyi planlaşdırılmış etnik temizləmə və təcavüz siyasetinin tərkib hissəsi idi. Soyqırımının töredilmesine görə Ermənistən ozamankı siyasi-hərbi rəhbərliyi məsuliyyət daşıyır... Ermənistən daim mülki əhalini hədəf seçən təxribatlarına və hərbi təcavüzünə cavab olaraq, 2020-ci il sentyabrın 27-də Azərbaycan xalqı əzəli torpaqlarının işğaldan qurtarılması, BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin tələblərinin yerinə yetirilmesi və tarixi ədalətin bərpə edilməsi uğrunda Vətən mühəribəsinə qalxdı... 44 gün süren döyüşlər nəticəsində rəşadətli Azərbaycan Ordusu parlaq qələbə qazanaraq doğma torpaqlarımızı işğaldən azad etdi. Haqq səsimizin dünyaya çatdırılması və Xocalı soyqırımının beynəlxalq aləmdə tanıdlılması üçün ötən illər ərzində məqsədyönlü fealiyyət göstərilmiş, 2008-ci ildən isə bu fealiyyət "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampanyası ilə geniş vüset almışdır. Hazırda Xocalı soyqırımı bir sıra ölkələr tərefində tanılmış və faciəyə beynəlxalq siyasi qiymət verilmişdir... Azərbaycan xalqı heç bir vaxt Xocalı faciəsini unutmayaçaq".

Bu gün hər bir azərbaycanlı Xocalı soyqırımının günahsız qurbanlarının əziz xatirəsinə ehtiramla yad etməklə yanaşı, ata vəsiyyətini yerinə yetirən Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə 44 günlük Vətən mühəribəsində və birgünlük antiterror əməliyyatı zamanı düşmən üzərində qazandığımız tarixi qələbənin qürurunu da yaşayır. Qəhrəman ordumuz Ali Baş Komandanımızın əmri ilə 2020-ci il sentyabrın 27-də başlılan "Dəmir yumruq" əməliy-

yatı ilə düşməni darmadağın edərək doğma Qarabağımızı 30 ilə yaxın əsarətdən xilas etdi. Şanlı Azərbaycan Ordusu tərefində məhv edilən düşmən qüvvələri içərisində Xocalı soyqırımının icraçılarından da var idi.

"Biz Xocalı soyqırımı qurbanlarının qisasını döyüş meydanında alıñaq", - deyən cənab İlham Əliyev çıxışlarında bu fikri də səsləndirmişdir: "Biz heç vaxt imkan verə bilərik ki, bizim bölgədə erməni faşizmi baş qaldırınsın. Heç vaxt imkan verə bilərik ki, Ermənistən yenə de Azərbaycan üçün potensial təhdidən qorxulsın. Əger bunu görse, onu yerindəcə məhv edəcəyik. Bunu hər kəs bilmeliidir".

Bu gün qurur duyuruq ki, faciənin 33-cü ilində Xocalıda Azərbaycan bayraqı dalğalanır. Bu əzəmetli bayraq Ali Baş Komandan İlham Əliyevin əzmi və minlərlə şəhid və qazimizin şücaeti ilə dalğalanır Xocalıda. Onun dalğaları hər bir xocalılıının qisasının alındığını yayır yurd yerlərinə. Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi: Xocalıda bayraq qaldıranda fikirəsizdir, bax, bu gün biz tam əminliklə deyə bilerik ki, Xocalı qurbanlarının qanı yerde qalmadı. Xocalıda bayraqın qaldırılması daha da həyəcanlı idi, onu açıq deyə bilerəm. O bayraqın dalğalarını həm də bütün dünya görür. Görür ki, illərlə susduğu, həlli üçün bir addım atmadiği məsələni Azərbaycan dövləti necə həll etdi.

Mətanət Məmmədova